

Sobre el verb *tensar*

LLUÍS MARQUET

Darrerament s'ha començat a escampar l'ús d'aquest verb nou, completament desconegut fins fa ben poc. Efectivament, veiem emprar el verb *tensar* pertot d'una manera aclaparadora, com la cosa més natural del món, en substitució de verbs populars ben habituals. Inexistent en els diccionaris catalans de sempre, ha estat recollit en els més recents, sense que vegem la raó per la qual hagi estat admès. És per aquest motiu que ens demanem: és acceptable en català el verb *tensar*? Vegem-ho tot seguit.

En català tenim l'adjectiu *tens -a*, mot culte adaptat del llatí *tensus*, coincident amb el castellà *tenso -a*. En totes dues llengües és d'introducció molt moderna. En català, el DCVB en dona només exemples d'ús en el segle XX, i caldria veure si no hi va entrar forçat pel castellà. Doncs bé, el castellà, a partir de *tenso*, ha creat el verb *tensar*, verb existent sols en aquesta llengua. Diferentment, ni el francès ni l'italià no tenen l'adjectiu corresponent a *tens*, ni tampoc, per tant, el verb *tensar*, i segurament el català hauria fet exactament això mateix si no hagués tingut la influència del castellà. Tampoc el portuguès no té el verb *tensar*, malgrat que té l'adjectiu *tenso -a*. Ja hem dit més d'una vegada¹ que quan la llengua té mots propis heretats, no té sentit la introducció gratuïta de llatinismes, que resulten superflus. Aquest punt el tractarem en una altra ocasió.

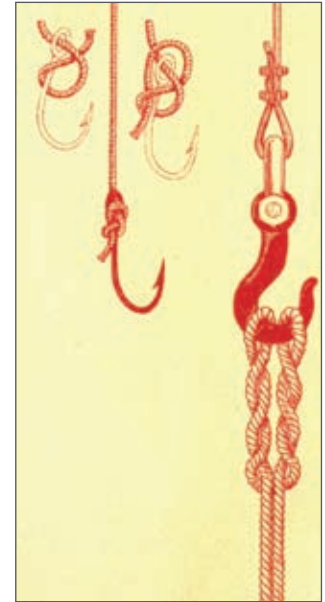
Vegem ara com s'expressen les altres llengües romàniques. El francès fa servir el verb *tendre* (participi i adj. *tendu -e*), mentre que l'italià té anàlogament *tendere* (participi i adj. *teso -sa*); aquesta llengua té encara el verb *tesare*, derivat de *teso*, i aquest *tesare* li permet de crear els substantius *tesagio* i *tesatura*. El castellà també té *tender*, però aquest més aviat té el sentit de 'estendre'; també té, com l'italià, el verb *tesar*, derivat de *teso*. Però, a més, ha creat modernament *tensar* a partir de *tenso*.

1. Per exemple, en «Sobre el mot *pauta*», LLENGUA NACIONAL, 36, p. 25.

El català no havia tingut necessitat de crear el verb *tensar* perquè ja disposa de verbs ben usuals en la parla habitual, que compleixen la funció d'aquest verb insòlit: *tibar*, *tesar*, *atesar*, i fins i tot *estirar* o *tirar*. És bo de recordar que en català hi havia antigament el verb *tendre* (participi *tes -a*), ja emprat en textos de Lull (com es pot veure en el DCVB) i del qual Coromines dona força documentació.

Analitzem ara per què *tensar* resulta estrany en la nostra llengua, com a derivat de l'adjectiu *tens -a*. En català tenim, com a forma pròpia i antiga, l'adjectiu *tes -a*, a partir del qual la llengua ha creat el verb *tesar*. Però *tens*, com tots els adjectius en *-ens*, és un mot culte i no admet el sufix verbal *-ar*. Dit d'una altra manera: no tenim verbs en *-ar* formats a partir d'adjectius cultes. Aquest sufix s'aplica bàsicament a adjectius (i substantius) catalans patrimonials («en el seno del catalán ya constituído», com afirma Francesc de B. Moll en la *Gramàtica històrica catalana*, §297, p. 208, 3^a). Observem que no hi ha ni un sol cas d'adjectiu en *-ens* (com *dens*, *intens*, *extens*, *immens*, *indefens*, *propens*, *suspens*, etc.) que hagi donat lloc a un verb derivat en *-ar*. Per això el verb català existent és *tesar*, derivat de *tes*, i no *tensar*. Efectivament, la llengua no ha creat els verbs *densar*, *immensar*, *intensar*, etc., com a derivats dels adjectius *dens*, *immens*, *intens*, etc. El verb *tensar*, derivat de *tens*, fóra l'única excepció. I resulta, encara, que aquest verb és de creació artificial moderna, sense cap tradició en la nostra llengua.

Consultem ara els diccionaris catalans. El verb *tensar* no és en el Labèrnia, ni en l'Aguiló i ni en els altres reculls lexicogràfics del segle XIX. Tampoc no apareix en el Fabra, ni en la GEC ni en el DGEC (3a. ed.). Sí que és en el DCVB, però sense cap documentació antiga. El *Diccionari etimològic i complementari* de Coromines el recull dins els derivats de *tens*, sense cap explicació. I darrerament ha estat admès en el DIEC.

Però ja ho hem dit abans: *tensar* és difícilment justificable com a verb format a partir de l'adjectiu *tens -a*, perquè és de formació anòmala. Cal reconèixer-ho: si el fem servir és simplement per calc del castellà *tensar*. En podem, doncs, prescindir perfectament, com així ho fan les llengües restants abans esmentades.

Afegim-hi encara que no necessitem tampoc cap derivat d'aquest prescindible verb *tensar*. La llengua corrent fa servir solucions pròpies ben arrelades; així, en lloc de *tensat*, solem emprar *tibant*, derivat de *tibar*. Efectivament, no diem que una corda és *tensada* sinó que és *tibant*. No necessitem, doncs, per a res ni el verb *tensar* ni tampoc l'adjectiu *tensat -ada*.

Diferentment, sí que són perfectament admissibles en català alguns mots cultes universals emparentats amb el mot *tens*: *tensió*, *tensímetre*, *tensor*, *tensorial*, etc., i els formats amb l'element prefixat *tensio-* (*tensioactiu*, *tesioactivitat*).

En resum, no veiem per quin motiu hem d'admetre un verb gens genuí, superflu i de formació anòmala en la nostra llengua, si per a indicar el concepte que hem expressat ja tenim mots propis i tradicionals, coneguts de tothom. ♦